

Prof. MARIANA BADEA

Prof. MARIANA NEGRU

## Limba română - gramatica -

*Lucrare realizată în conformitate  
cu Programa școlară de limba română  
pentru gimnaziu și liceu*

*ediție revizuită și adăugită  
pe baza normelor  
prevăzute de DOOM<sup>2</sup>*

ISBN-13: 978-973-1722-25-2

Copyright © Editura BADEA & Professional Consulting SRL

Pentru informații privind oferta editorială, consultați:

**www.editurabadea.ro**

**Editura: BADEA & PROFESSIONAL CONSULTING**

Bd. N. Grigorescu 63, sector 3, București

Comenzi la tel./fax: (021)222.1183

**www. editurabadea.ro**

*Informații, consultări,  
comentarii și dezbateri pe blogul  
[www.mariana-badea.ro](http://www.mariana-badea.ro)*

## CUPRINS

<b>1. VOCABULARUL (inclusiv normele DOOM)</b>	5
<b>2. FONETICA (inclusiv normele DOOM)</b>	42
<b>3. PUNCTUAȚIA (inclusiv normele DOOM)</b>	55
<b>4. MORFOLOGIA</b>	74
■ Verbul (inclusiv normele DOOM)	75
■ Substantivul (inclusiv normele DOOM)	113
■ Articolul (inclusiv normele DOOM)	131
■ Pronumele (inclusiv normele DOOM)	136
■ Numeralul (inclusiv normele DOOM)	178
■ Adjectivul (inclusiv normele DOOM)	195
■ Adverbul (inclusiv normele DOOM)	207
■ Prepoziția (inclusiv normele DOOM)	218
■ Conjuncția (inclusiv normele DOOM)	225
■ Interjecția (inclusiv normele DOOM)	230
<b>5. SINTAXA</b>	233
■ Sintaxa propoziției	235
■ Predicatul	240
■ Subiectul	253
■ Atributul	259
■ Complementul	266
<u>Complemente necircumstanțiale</u>	
□ Complementul direct	267
□ Complementul indirect	269
□ Complementul de agent	273

<b>Complemente circumstanțiale</b>	
□ Complementul circumstanțial de loc	275
□ Complementul circumstanțial de timp	277
□ Complementul circumstanțial de mod	279
□ Complementul circumstanțial de cauză	282
□ Complementul circumstanțial de scop	284
<b>6. SINTAXA FRAZEI</b>	286
■ Propoziția subordonată predicativă	296
■ Propoziția subordonată subiectivă	300
■ Propoziția subordonată atributivă	305
■ Propoziția completivă directă	308
■ Propoziția completivă indirectă	312
■ Propoziția circumstanțială de loc	315
■ Propoziția circumstanțială de timp	319
■ Propoziția circumstanțială de mod	323
■ Propoziția circumstanțială de cauză	325
■ Propoziția circumstanțială de scop	329
■ Propoziția circumstanțială condițională	332
■ Propoziția circumstanțială concesivă	334
■ Propoziția circumstanțială consecutivă	338
<b>7. NORME LINGVISTICE PREVĂZUTE DE DOOM<sup>2</sup></b>	341
<b>8. Expresii/ locuțiuni care au ca suport un cuvânt</b>	368
<b>9. Cuvinte/ expresii celebre din alte limbi</b>	373
<b>10. Mic dicționar de sinonime neologice</b>	377
<b>11. Teste aplicative</b>	381

## VOCABULARUL (LEXICUL)

Totalitatea cuvintelor unei limbi formează **vocabularul sau lexicul**. Limba română are aproximativ 120.000 de cuvinte.

### SEMNELE GRAFICE LITERELE

■ “Limba română modernă se scrie cu **alfabetul latin** (până în 1860, limba română s-a scris, de regulă, cu alfabetul chirilic și, în ultima perioadă, cu un alfabet de tranzitie). Alfabetul actual al limbii române are **31 de litere**. Toate literele sunt perechi: litera mare (numită și *majusculă* sau, mai rar, *capitală*) și literă mică (numită și *minusculă* sau, în domeniul tipografic, *de rând*.”

■ “Cinci litere reiau câte o literă de bază, de care se deosebesc prin prezența, deasupra sau dedesubt, a trei semne diacritice: *căciula* așezată deasupra lui a: ā; *circumflexul* pus deasupra lui a și i: â și î; *virgulita*, sub s și t: š și ū. *Semnele diacritice se notează* în limba română și la *literele mari*, însă punctul suprapus nu se notează la I și J mari, iar în scrierea de mână, frecvent, nici la j mic.”

■ Denumirea/citirea literei (selectiv):

- â - î din a
- î - ī din i
- b - be/bî
- d - de/dî
- f - ef/fe/fî
- g - ge/ghe/gî
- h - haş/hî (denumirea ha este rar folosită)
- j - je/jî
- k - ca/capa
- l - el/le/lî
- m - em/me/mî
- n - en/ne/nî
- p - pe/pî
- q - kû (pronunțarea chiu, indicată în DOOM-1, este nerecomandabilă)
  - r - er/re/rî
  - s - es/se/sî
  - ş - şe/şî
  - t - te/tî
  - ţ - ţe/ţî
  - v - ve/vî
  - w - dublu ve/dublu vî
  - z - ze/zet/zî (se poate citi și zed)
- Literele w și y sunt încă percepute ca străine, de aceea, în poziție finală de cuvânt, articolul se leagă prin cratimă.
  - Unele litere din anumite abrevieri se citesc după modelul limbii din care au fost împrumutate abrevierile; de exemplu: **CV** se pronunță *sivi*.

## COMPONENTELE VOCABULARULUI

**I. VOCABULARUL FUNDAMENTAL (FONDUL PRINCIPAL LEXICAL)** cuprinde aproximativ **1.500** de cuvinte cunoscute și utilizate de toți vorbitorii de limbă română și este format din:

- cuvinte foarte vechi (moștenite sau împrumutate din alte limbi);
- cuvinte folosite frecvent în vorbire;
- cuvinte cu mai multe sensuri (polisemantice);
- cuvinte care intră în componența unor locuțuni sau expresii specifice limbii române.

**Cuvintele** care compun vocabularul fundamental al limbii române **denumesc**:

- părți ale corpului omenesc: *cap, ochi, gură, picior, braț* etc.;
- alimente: *apă, lapte, pâine, brânză, carne* etc.;
- obiecte de strictă necesitate și acțiuni frecvente: *casă, masă, a mâncă, a merge, a face, a respiră, a sta, a locui* etc.
- păsări și animale (în special domestice): *pui, găină, câine, pisică, porc, vacă, oaie, cal* etc.;
- arbori și fructe: *castan, plop, stejar, măr, păr - pere, nuc - nucă, cais - caisă* etc.;
- grade de rudenie: *mamă, tată, fiu, fică, bunic* etc.;
- zilele săptămânii: *luni, joi, duminică* etc.;
- momente ale zilei, anotimpuri, luni: *dimineață, iarna, iunie* etc.;
- culori folosite des: *alb, negru, roșu, verde* etc.;
- conjuncții, prepoziții, numerale: *dar, și, pește, trei, mie* etc.

Respect pe II. MASA și VOCABULARULUI cuprinde restul cuvintelor (aproximativ 90% din totalul cuvintelor) și este compusă din:

- *arhaisme*;
- *regionalisme*;
- *elemente de jargon și de argou*;
- *neologisme*;
- *termeni tehnici și științifici*.

**1. Arhaismele sunt cuvinte**, expresii, fonetisme, forme gramaticale și construcții sintactice care au dispărut din limba comună și sunt de mai multe feluri:

- *arhaisme lexicale* - cuvinte vechi, ieșite din uz fie din cauză că *obiectul sau profesia nu mai există, fie că au fost înlocuite de alte cuvinte*: ienicer, caimacam, paharnic, logofăt, bejanie, opaiț, colibă etc.

- *arhaisme fonetice* - cuvinte cu forme vechi de pronunțare, ieșite din uzul actual: *pre, a îmbla, mezul* etc.;

- *arhaisme gramaticale* - forme gramaticale vechi și structuri sintactice învechite:

\* *morfologice*: *aripe, inime, iernei, palaturi* etc.;

\* *sintactice*: *Gazeta de Transilvania*;

**2. Regionalismele** sunt cuvintele și formele de limbă specifice vorbirii dintr-o anumită regiune: *barabulă* (*cartof*), *curechi* (*varză*), *dadă* (*soră mai mare*), *sămădău* (*porcar*), *sabău* (*croitor*), *cucuruz* (*porumb*);

- *regionalisme fonetice* - forme cu circulație restrânsă a unor cuvinte de uz general: *barbat* (*bărbat*), *dește* (*degete*), *gios* (*jos*), *frace* (*frate*) etc.;

**3. Elementele de jargon** sunt *cuvinte sau expresii din alte limbi*, întrebuițate de anumite persoane cu intenția de a impresiona și a-și evidenția o pretinsă superioritate culturală: *bonjour, madam'*, *O.K., week-end, look*.

Elementele de jargon au fost adesea satirizate de Alecsandri și Caragiale pentru ilustrarea snobismului personajelor.

**4. Elementele de argou** sunt cuvinte sau expresii, folosite de vorbitorii unor grupuri sociale restrânse, cu scopul de a nu fi înțeleși: *bîstări* (*bani*), *curcan* (*politist*), *a ciordi* (*a fura*), *pârnaie*, *mititică* (*închisoare*), *mișto* (*frumos* sau *batjocură*), *nașpa* (*urât*) etc.

**5. Neologismele** sunt cuvinte împrumutate recent din alte limbi:

- limba latină savantă: *colocviu, biblical, literă, fabulă, pictură* etc.;
- din limba franceză: *monument, poezie, recamier* etc.;
- din limba italiană: *capodoperă, spaghetti, pizza* etc.;
- din limba germană: *sortiment, ștachetă, tact* etc.;
- din limba engleză: *star, derbi, penaltı* etc.

Împrumuturile neologice au prilejuit formarea unor dublete sinonimice: *cutremur - seism; amănuț - detaliu; ceresc - celest; (a) bămui - (a) suspecta; moarte - deces; prăpastie - abis* etc.

**6. Limbajul tehnic** cuprinde cuvinte și expresii specifice unui domeniu al tehnicii: *bielă, bară de direcție, cheie franceză*;

**7. Limbajul științific** cuprinde cuvinte și expresii folosite în diferite domenii ale științei: *bisturiu, catgut, adjectiv, fotosinteză, electron, polinom* etc.

## CUVÂNTUL. SENSUL CUVINTELOR ÎN CONTEXT

Unitatea de bază a vocabularului este **cuvântul** care are:

- *o formă* - totalitatea sunetelor sau literelor din care este alcătuit;
- *unul sau mai multe sensuri*.

Sensul unui cuvânt este dat de context, deoarece, considerat izolat, cuvântul poate avea mai multe sensuri, dar într-un context anumit acesta are o singură semnificație.

**I. După numărul de sensuri**, cuvintele sunt:

- **monosemantice** - cuvinte care au un singur înțeles: *natriu, antibiotic, infarct, neuron*;
- **polisemantice** - cuvinte cu două sau mai multe sensuri:

*a răsări:*

*A ieșit un ghiocel.*

*a se imprima:*

*Am scris apăsat și mi-a ieșit și pe partea cealaltă.*

**a ieși**

*a se desfășura:*

*Spectacolul a ieșit bine.*

*a realiza:*

*Irinei i-a ieșit o compunere frumoasă.*

*a scăpa:*

*Mi-a ieșit un pantof din picior.*

*a părăsi:*

*El a ieșit din casă.*

*a pleca:*

*Maria a ieșit în oraș.*

*obiect de mobilă:*

*Mi-am cumpărat o masă ovală.*

**masă**

*mâncare:*

*Am luat masa în oraș.*

*ospăț, petrecere:*

*De ziua lui a dat o masă mare.*

*parte a corpului:*

*Și-a pus o căciulă pe cap.*

*extremitate:*

*Cerșește la capul podului.*

**cap**

*minte, inteligență:*

*Cine n-are cap, vai de picioare.*

*conducător:*

*Tudor Vladimirescu a fost capul revoluției din 1821.*

*camera de baie:*

*Ea a făcut curățenie în baie.*

**baie**

*cada:*

*Apa din baie e fierbinte.*

*îmbăiere, spălare:*

*Copiii fac baie în lac.*

**II. După legătura dintre sensul lor și noțiunile pe care le denumesc**, cuvintele pot avea:

- \***sens:**
  - 1. propriu: a) de bază
  - b) secundar
- 2. figurat

## 1. Sensul propriu:

a) Sensul propriu de bază este înțelesul obișnuit al unui cuvânt:

El și-a rupt *un picior*. (parte a corpului omenesc)

Irina a băgat o bomboană *în gură*. (cavitate bucală)

b) Sensul propriu secundar rezultă dintr-o asemănare și depinde strict de context:

Mașina s-a lovit *de piciorul* podului.

El a căzut *într-o gură* de canal.

2. **Sensul figurat** este sensul neobișnuit al unui cuvânt, folosit pentru a forma o imagine artistică:

*“Pe-un picior de plai,*

*Pe-o gură de rai”*

## CLASIFICAREA CUVINTELOR DUPĂ FORMĂ ȘI SENS

**Relații semantice (de sens) între cuvinte**

1. **SINONIMELE** sunt cuvintele cu **formă diferită** și **înțeles identic sau foarte asemănător**.

Un cuvânt poate avea *mai multe sinonime*, formându-se astfel o **serie sinonimică**:

**adevărat - real - veritabil - autentic**

Sursa principală a sinonimiei o constituie **împrumuturile** și de aceea multe sinonime sunt **neologice**:

*impedire/clar; amănumit/detaliu; moarte/deces;*  
*adânc/abis; cinstiționest; (a) îngădui/(a) permite;*  
*(a) cere/(a)solicita etc.*

Există **mai multe tipuri** de sinonime:

a) **Sinonimele totale** - sunt puține la număr și se stabilesc între cuvinte vechi, regionale și cuvinte literare sau între denumirile populare și termenii tehnico-științifici:

*inimă=cord; cupru=alamă; dalac=antrax;*  
*timp=vreme; repede=iute; varză=curechi;*  
*porumb=cucuruz, păpușoi etc.*

b) **Sinonimele partiale** - sunt cele mai frecvente și se realizează, de obicei, între cuvinte vechi și cuvinte mai noi:

*bun=prețios, valoros, bland, gustos;*  
*cuvânt=discurs, cuvântare, vorbă etc.*

În cazul acestor sinonime *nu se realizează o identitate* a termenilor seriei sinonimice și se optează pentru unul dintre ele, în funcție de particularitățile contextului.

Se poate stabili o **relație de sinonimie și între o expresie și un cuvânt sau între două expresii**:

*a băga de seamă = a observa;*

*a o lăua la sănătoasa = a fugi;*

*a se da de-a dura = a se rostogoli,*

*a se da de-a rostogolul;*

*a-și lua nasul la purtare = a se obrăznici,*

*a i se urca la cap.*

Notă:

\*Sinonimul și cuvântul înlocuit trebuie să fie **aceeași parte de vorbire**:

substantive: noroc=șansă;

verbe: a reuși=a izbuti;

adjective: prietenesc=amical;

pronume: el=dânsul;

numerale: întâiul=primul;

adverb: mereu=totdeauna;

prepozitie: către=spre

Un cuvânt cu mai multe sensuri are sinonime pentru fiecare sens:

copac: Bradul e un copac.

arbore

pom: Mărul e un pom.

## Mic dicționar de sinonime

**abilitate** (subst.) - destoinicie, dexteritate, dibăcie, ingeniozitate, șicusință, istețime, îndemânare, pricere, știință, talent, ușurință, (pop.) meșteșug, meșterie, (reg.) apucătură, (înv.) maravet, practică;

**absolut** (adj., adv.) - adânc, complet, deplin, desăvârșit, perfect, profund, total, integral, suprem;

(a) **afirma** (vb.) - a declara, a mărturisi, a relata, a spune, a zice, a se evidenția, a se remarcă, (pop.) a cuvânta.

(a) **anula** (vb.) - a abroga, a desființa, a infirma, a invalida, a suprima, a rezilia, a revoca, a desființa;

**bravură** (subst.) - bărbătie, curaj, eroism, neînfricare, vitejie, cutezanță, îndrăzneală, neînfricare, temeritate, (pop.) voimie;

**capriciu** (subst.) - chef, fandoseală, fantezie, fason, fiță, maimuțăreală, moft, naz, poftă, sclifoseală, toană, (pop.) scâlâmbăială, (reg.) năbădaie;

**citit** (adj.) - cult, cultivat, educat, instruit, învățat, erudit, (pop.) pricopisit, știutor;

**cuviincios** (adj.) - decent, politicos, respectuos, reverențios;

**desăvârsire** (subst.) - perfecționare, plenitudine, perfecțiune;

**distins** (adj.) - ales, deosebit, rar, superior, remarcabil, eminent,

ilustru, select, stilat, manierat, politicos, aristocrat, elegant, (fam.) sic;

**dur** (adj.) - rezistent, solid, tare, tenace, agresiv, bătăios, brutal, nestăpânit, violent;

**efemer** (adj.) - temporar, schimbător, pieritor, trecător, vremelnic;

(a) **emotiona** (vb.) - a impresiona, a înduioșa, a mișca, a tulbura, a sensibiliza;

**falsitate** (subst.) - inexactitate, neadevar, duplicitate, fățănicie, ipocrizie, minciună, perfidie, prefațătorie, violenie;

(a) **găzdui** (vb.) - a adăposti, a primi, (pop.) a pripăsi, a sălașlui;

(a) **guverna** (vb.) - a cârmui, a conduce, a dirigi, a domni, a stăpâni, (pop.) a oblădui, (arh.) a ocârmui;

**harnic** (adj.) - activ, muncitor, neobosit, neostenit, silitor, sârguincios, vrednic, zelos, (livr.) laborios.

**imaginare** (subst.) - concepere, creare, elaborare, inventare, născocire, plăsmuire, scornire;

**joc** (subst.) - joacă, zbenguală, zbântuală, zburdălnicie, (sport) dispută, întrecere, meci, partidă;

**limbaj** (subst.) - limbă, vorbire, grai, exprimare, stil;

**mediocru** (adj.) - comun, mijlociu, potrivit, obscur, modest, redus, scăzut;

**motivație** (subst.) - îndreptățire, justificare, motivare, rațiune, temei, argument, (pop.) noimă;

**nociv** (adj.) - dăunător, negativ, pagubitor, periculos, prejudiciabil, primejdios, stricător, vătămător, contraindicat, (livr.) pernicios;

**obrăznicie** (subst.) - insolență, impertinență, necuviiință, neobrăzare, nerușinare, aroganță, sfruntare, trufie, tupeu;

**ozonat** (adj.) - oxigenat, proaspăt, purificat, salubru, bun, curat, nealterat, nestricat, nevătămător;

**patetic** (adj.) - duios, emoționant, impresionant, înduioșător, mișcător, răscolitor, tulburător, vibrant, (arh.) simțitor;

**petiție** (subst.) - cerere, memoriu (arh.) jalbă;

**precept** (subst.) - învățătură, normă, principiu, regulă, povoață;